

İmanî Mevzularda İnsanı Aldatan Sebepler

Hız. Âdem'den beri insanlar birbirilerine zıd iki ayrı yolda yürüyegelmişlerdir. Bunlardan birisi hak ve hidayet yolu, diğeri ise küfür ve dalâlet yoludur. Bütün güzellikler, hayırlar, kemâlâtlar, saadetler birinci yolun semereleri olduğu gibi, bütün cirkinlikler, serler, tahrip ve tecavüzler de ikinci yolun neticeleridir.

Vahiy ve ilham birinci yolun müşevvikleri, **vesvese ve şeytan** ise ikinci yolun muharrikleridir. İnsandaki kalb, akıl ve vicdan onu birinci yola sevkederken, nefis, his ve hevâ da ikinci yola iterler. Bunun neticesi olarak insanın iç dünyası çalkantı ve muharebelere sahne olur.

Bu muharebeler bir taraftan iman ve istikamet, ibadet ve huzur, şefkat ve merhamet, emniyet ve adalet gibi saadet sebeplerini, diğeri taraftan küfür ve isyan, anarşi ve tuğyan, hurafe ve safsata, zulüm ve aldatma gibi dalâlet vesilelerini netice verir.

Bu bölümde, insanları aldatarak dalâlet yoluna sevkeden ve onların hak ve hakikati görmelerine perde olan sebepler üzerinde duracağız.

Bu sebeplerin başlıcaları şunlardır:

1. SATHÎ NAZAR VE GAFLET

İnsanları hakikattan uzaklaştıran önemli bir sebep, şu muhteşem kâinata ve onda cereyan eden harika hâ-disata gaflet ile, sathî bir nazar ile bakmaktır. Çölde, uzaktan bakıldığında serabın su zannedilmesi gibi, tahakkuku mümkün olmayan bir hurafe de gaflet ve sathî nazar ile hakikat zannedilir. Hem uzak mesafelerden bakıldığında bir yıldız mum kadar görüldüğü gibi, bir hakikat da uzaktan temaşa edildiğinde lâyıkınca idrak edilemez. Rabbanî ve İlâhî hakikatlara karşı laubali kalmak ve lâkayd davranmak, hakikatları perdeler ve neticede insanı aldanışa götürür. Evet, insan gaflet ve nazar-ı sathî ile bu âlemi baştan başa kuşatan ve Allahü Teâlâ'nın varlığını güneş gibi gösteren dakik nizamı, mükemmel intizamı, hârika ahengi, gözler kamaştıran güzelliği göremez. Meselâ, bu kâinatın bir fabrika gibi kolay ve ahenkli idare ve tedbirine, tanzimine, tertibine, tavzifine bakamaz. Hava unsuru ile bütün hayat sahiplerinin emzirilmesi, gece ve gündüzün ve mevsimlerin birbiri ardı sıra, hikmetle dizilmesi, bulutlardan yağmurun sağılması, güneşten ziyanın süzülmesi gibi harika icraatı temâşâ edemez. Unsurların nebatatın imdadına hakimane koşturulmasını, nebatatın hayvanatın yardımına merhametkârâne gönderilmesini ve hayvanatın da insanların ihtiyacına inayetskârâne musahhar edilmesini ibret nazarıyla seyredemez.

Bütün habbe ve çekirdeklerden çeşit çeşit ağaçların maharetle yaratılmasını,

nutfelerden, yumurta ve yumurtacıklardan hadsiz zihayatların hakimane halke-dilmesini, onlardan nihayetsiz kuş ve balıkların harika yaradılışını tefekkür edemez.

Her bir çiçek ve yaprağın,-her bir çekirdek ve meyvenin birer kudret mû'cizesi, birer san'at harikası olduğunu idrak edemez. Bütün hayvanatın ayrı ayrı mahiyetlerini, birbirilerinden farklı hissiyatlarını, çeşit çeşit cihazatlarını, muntazam beslenmelerini, doğup ölmelerini düşünemez.

Ve neticede bu âlemde tecelli eden nihayetsiz kudretin bir Kâdir'den, bütün mevcudatı ihata eden ilmin bir Alîm'den, umum mevcudata şâmil tasarrufun bir Mutasarrıftan, bütün varlıkların hikmetli ve faydalı suret ve şekillerinin bir Hakîm'den geldiğini kavrayamaz.

Elhasıl, binbir ismin tecelligâhı olan bu muhteşem kâinata sathî nazarla bakan bir insan, ondaki İlâhî hikmetleri sezemez, kavrayamaz. Cenâb-ı Hakk'ın varlık ve birliğinden, azamet ve kudretinden, saltanat ve haşmetinden gaflet eder.

2. İNSANIN YARADILIŞINDAKİ GAYE VE SIRLARI DÜŞÜNMEMEK

Bir diğer aldanma sebebi de, insanın, kendi ulvî hakikatından gaflet etmesi, nereden gelip, nereye gittiğini ve bu dünyadaki vazifesinin ne olduğunu düşünmemesidir.

Cenâb-ı Hak, insanı bu kâinat içinde en mümtaz bir mahiyette yaratmış, ona âlemdeki hikmetleri teftiş edebilecek bir akıl, iyi ile kötüyü, hak ile bâtılı tefrik edebilecek bir vicdan, bütün ilimlere ayna olabilecek bir istidad, hadsiz sirlara mahal ve binlerce hissiyata makes olabilecek bir kalb ihsan etmiştir. Ona bütün tatlar âlemini teftiş edebilecek bir dil, güzelliklerin bütün nevilerini temâşâ edebilen bir çift göz, her çeşit nağamat ve Rabbani tesbihatı işiten kulak lütfetmiştir.

Hak Teâlâ, mümtaz olarak yarattığı bu insanı kendisine dost ve muhatab kılmış, gönderdiği semavî kitaplarla ona emir ve yasaklarını bildirmiş, saadet ve istikamet yollarını göstermiştir.

İnsan kendisine bahşedilen ulvî cihazların kıymetini takdir edemezse, onları ihsan eden Rabb-i Kerîm'inden gaflet eder. Allahü Teâlâ'nın bir mahlûku ve san'atı olduğunu ve her an O'nun terbiye ve murakabesi altında bulunduğunu ve O'nun nimetleriyle beslendiğini unuttur. O'na karşı yapması lâzım gelen vazifelerden yüz çevirir. Kendisini başıboş zanneder, vazi-fesiz telâkki eder. Allahü Azimüşşân'ı tanımak için verilen bütün istidad ve kabiliyetini yerinde ve gayesinde kullanmamakla vehimlere, hayallere ve hurafelere kapılır.

3. DÜNYANIN FANİ ZEVKLERİNE AŞK İLE BAĞLANMAK

Cenâb-ı Hak, bu dünyayı kudsî sıfatlarına ve esmâ-i hüsnâsına bir tecelligâh kılmış, san'atını, maharetini,-hakimiyetini onda tezahür ettirmiştir. Dünyayı, insanın hayat-ı ebediyyesi için bir çiftlik, istidatlarının inkişafı için bir imtihan meydanı, san'at-ı

İlâhiyye'yi seyr ve tefekkürü için bir temâşâgâh olarak yaratmıştır.

Dünyanın bu mahiyetinden gaflet eden insanlar, onun fanî ve aldatıcı yüzüne âşık olurlar. Ebedî hayat için verilen akıl ve kalblerini, istidad ve kabiliyetlerini onun geçici zevklerine sarfederler. Kendilerine teveccüh eden enfüsî ve âfâkî nimetlerin, sadece nefislerinin tatmini için verildiğini vehmederler. Rızâ-i İlâhî yerine insanların teveccühüne itibar ederler. Uhrevî mertebeler yerine, dünyevî makamları arar, onlara talip olurlar. Aşırı zevk ve sefahet ile muhakeme güçlerini ve müstakim düşünme kabiliyetlerini zayi ederler. Gitgide bu hayat tarzlarını bir dâva haline getirirler. Uhrevî ve manevî mes'elelere önce lâkayd ve bîgâne kalır, daha sonra bunlara cephe alma vaziyetine girerler...

Neticede İlâhî ve Rabbanî hakikatlara karşı idrakleri kısırlaşır, muhakemeleri sathîleşir. Muhal olduğu az bir dikkat ile anlaşılabilir bir vesveseyi, yahut hariçten telkin edilen bir hurafeyi muhakeme etmekten âciz kalırlar; hakikatsiz vehimlere çabuk aldanırlar.

4. PEYGAMBERLERİN TEBLİĞ VE TALİM BUYURDUĞU HAKİKATLARDAN MÜSTAĞNİ KALMAK

Önemli bir aldanma sebebi de insanın nihayet ulviyetteki İlâhî ve Rabbanî hakikatları anlamakta kendi fikir ve muhakemesini yeterli görüp, nübüvvet kapısını çalmamasıdır. Halbuki, Allahü Azîmüşşân'a ve O'nun sıfat ve isimlerine nasıl iman edileceği, O Zât-ı Akdes'in bu kâinatı niçin yarattığı, insanları bu âleme hangi gayeler için gönderdiği, onlara ne gibi vazifeler verdiği bu âlemden sonra nasıl bir âleme gidileceği gibi ulvî, muhît ve nihayetsiz hakikatlar, mahdud ve mücerred akıl ile kavranamaz. Bunlar ancak vahyin ziyası ile bilinebilir.

Allahü Teâlâ bu hakikatları bildirmek için peygamberler göndermiş ve kitaplar inzal etmiştir. Merkezîyet kanunu ile gezegenleri güneşin, elektronları çekirdeğin, arıları bir beyin, karıncaları bir emir'in etrafında toplayan O Hakîm-i Rahîm, insanların da nübüvvet merkezi etrafında toplanmalarını irâde etmiştir. Tâ ki, onların kalbleri, ruhları ve vicdanları, Peygamberlerin (Aleyhimüsselâm) eliyle terbiye edilsin ve matlub olan kemâlâta yükselsinler.

Bilindiği gibi, insanların simaları gibi, fikir ve muhakemeleri, arzu ve hissiyatları da birbirinden farklı olduğundan aynı İlâhî ve Rabbanî hakikata farklı şekillerde nazar ederler. Birisinin doğru gördüğüne diğeri yanlış diyebilir; birinin hak bildiğini diğeri bâtil görebilir. Neticede insanlar sayısınca farklı görüş ve düşünceler, değişik değerlendirme ve hükümler ortaya çıkar.

Evet, ulvî bir hayata namzet, ebedî bir saadete müştak olan insan için bu nakıs ve mahdud akıl, kâfi ve vâfi bir rehber olamaz. İnsan onunla belli bir noktaya kadar gidebilir. Hakikati bulması, dünyevî ve uh-revî saadete erişmesi ancak peygamberlere tâbi olması ile mümkündür. Küllî ve muhît olan İlâhî hakikatların akıllara talim ettirilebilmesi için insanlara peygamber gönderilmesi zaruridir. Bu

hakikata binaen Cenâb-ı Hak insanlara peygamberler göndermiştir. Tâ ki, hak ile bâtilı, doğru ile yanlış, hakikat ile hurafeyi ayırabilsinler.

Evet, peygamberler (A.S.), insanlara, Cenâb-ı Hakk'ın vahdaniyetini bildirmişler, kendilerine tâbi olanları marifet tabakalarında terakki ettirmişler ve onları şirkten ve bâtil itikatlardan kurtarmışlardır. O nuranî zâtlar, Cenâb-ı Hakk'ın isim ve sıfatlarına en mükemmel âyine olmuşlar. O Zât-ı Akdes'i hakkıyla sevip, ümmetlerine de sevdirmişlerdir. Kendilerine inananları saadet-i ebediyyeye teşvik etmiş, İlâhî azabtan sakmdırmışlardır. Kâinatta tecelli eden İlâhî isimleri onlara okutturmuşlar ve âlemin nasıl temâşâ ve tefekkür edileceğini öğretmişlerdir. Hem, kâinatın yaratılış sırrını bildirmişler, mevcudatın nereden gelip, nereye gittiğini ve vazifelerinin ne olduğunu en güzel şekilde öğretmişlerdir. Kısacası, Allah'ın rızasını nasıl kazanacaklarını, İlâhî gadabından nasıl kurtulacaklarını bildirmişlerdir.

Evet, Allahü Teâlâ peygamberleri (A.S.) en ulvî bir fitratta yaratmış, onların akıl ve kalblerini bütün meleke ve hissiyatlarını en güzel bir şekilde bizzat terbiye etmiş, rubûbiyet ve ubudiyet dâirelerine ait hakikatları onlara talim ettirerek o mümtaz zâtı beşer âlemine birer mürşid ve muallim olarak göndermiştir. Hususan Sultan-ı Enbiyâ olan Peygamber Efendimizi (S.A.V.) en ekmel bir surette terbiye etmiş, eline ezelden ebede ulûhiyet ve ubudiyete ait bütün hakikatları ihata eden bir Kur'ân vermiş, O'nu bütün hakikatların en ince sırlarına vâkıf kılmış ve insanları en yüksek mertebeye çıkartacak bütün meziyetleri o Habib-i Edîb'inde cem etmiştir. O'nu güzel ahlâkın bütün şubelerinde en ileri dereceye yükseltmiş, iman ve ubudiyette, kemâlat ve fazilette O'nu âlem-i insaniyete bir rehber-i ekmel, bir sırac-ı hakikat, bir bürhan-ı Hak ve bir şems-i hidayet olarak göndermiştir.

Her biri birer hidayet yıldızı olan sahabeler; İmam-ı A'zam, İmam-ı Şafiî, İmam-ı Malik ve İbn-i Hanbel gibi büyük müctehidler; Şâh-ı Geylânî, Şâh-ı Nakşibend, Rufaî ve Şazeli gibi kâmil mürşidler, Kur'ân-ı Azîmüşşân'm en ince sırlarına vâkıf olan Fahreddin-i Râzi, Taftazanî ve Seyyid-i Cürçânî gibi allâmeler; Muhyiddin-i Arabî, Mevlânâ, Şems-i Tebrizî gibi mutasavvıflar hep o hidayet güneşinin marifet ve imanından feyz almışlardır.

Asrımızda küfür ve inkârın cemiyetin manevî bünyesini tahrip etmesi, birçok istifham, hurafe ve safsataların insan zihninde mecra bulması, bu hidayet güneşinin ders ve terbiyesinden, irşad ve feyzinden yeterli ölçüde istifade edilmemesinin neticesidir.

Hatta bugünkü ileri seviyesine rağmen, fen ve teknolojinin ferd ve cemiyet hayatında huzuru temin edememesi, içtimaî hayattan şefkat, merhamet, muhabbet ve adalet gibi ulvî esasların çekilip, yerini zulme, tecavüze ve anarşiye terk etmesi ve hiçbir felsefî doktrinin cemiyetin bu yaralarını teşhis ve tedavi edecek güce sahip olamaması, hatta bazı doktrinlerin bizzat zulüm ve tecavüze sebep olması, hep nübüvvet mektebinin kapısını çalmamaktan kaynaklanmaktadır.

5. MATERYALİST PROPAGANDA VE TELKİNLERİN TESİRİNDE KALMAK

Daha önce de bahsettiğimiz gibi insan fitraten müteessirdir. Yâni, mutlaka bir tesirin altında kalır, telkine daima açıktır. Bu haliyle boş bir kabı andırır. İçi müsbet fikir ve hakikatlarla dolmazsa, onların yerini ister istemez menfî ideolojiler, hurafe ve safsatalar alır. Bugün gençliği sarsan ruhî bunalımların, fikrî ızdırapların asıl sebebi budur. Bu manevî ızdıraplardan kurtulmalarının tek yolu, akıl, kalb ve vicdanlarını, Kur'an'ın getirdiği ulvî hakikatlarla doyurmak iken, bir kısım gençler, ilim ve fikir yerine, aldatıcı sloganlara, sihirli reçetelere (!), daha çok meylederler. Manevî boşluklarını böylece doldurup huzura kavuşacaklarını ve ızdıraplardan kurtulacaklarını zannederler. Materyalistler onların bu halinden istifade ederek bu safdil ve zavallıları "adalet", "eşitlik" gibi hayalî slogan ve propagandalarla aldatır, kendilerine çekerler. Onları sempatanları haline getirdikten sonra, içtimaî problemler için ileri sürdükleri hayalî ve vehmî reçeteler yanında yer yer bu gençlerin kafalarına maneviyâtı sarsıcı şüpheler atarlar. Belli bir merhaleden sonra sürekli ve yoğun telkinlerle zavallı muhataplarının beyinlerini yıkaya yıkaya nihayet onları materyalist ve ateist düşünce dışında hiçbir hakikati kabul edemeyecek bir hale sokarlar. Artık bu gençler mantık ve muhakemelerini kaybederek tamamen robotlaşırlar. Basit bir hanenin dahi ustasız olamayacağı kafi bir hakikat iken, şu muhteşem kâinat sarayını sahipsiz ve sâni'siz kabul ederler. Bir harfin kâtipsiz olması muhal olduğu hâlde, her harfinde nihayetsiz hikmetler bulunan şu kâinat kitabını kâtipsiz telâkki ederler. Hem bütün bitkiler, hayvanlar ve insanları hayatsız, şuursuz ve iradesiz tabiatın yaptığına, yahut bunların kendi kendine meydana geldiğine inanırlar. Kendilerini gayesiz, vazifesiz, başıboş ve sahipsiz zannederler, korkunç bir dalâlete düşerler.

İnsanın mahiyetini elmas derecesinden kömür derecesine indiren, bütün insanî meziyetleri silip süpürerek onu hayvandan çok aşağı dereceye düşüren küfrün iç yüzündeki çirkinliği ve muhaliyeti göremezler. Halbuki, kâinattaki büyük ve ihatalı hakikatlar küfür ve inkâr ile izah edilemez.

Şu suallerin materyalist ve ateist felsefede hiçbir cevabı yoktur:

"Bu kâinatı ve içindeki hadsiz harika mevcudatı yaratan kimdir?"

"Bütün sema sistemlerini mükemmel bir intizam ve hikmetle evirip çeviren kimdir?"

"Zeminimizi dağ ve bağlarıyla, deniz ve nehirleriyle, toprağı, suyu ve havası ile insanlara hizmet ettiren kimdir?"

"Her bir hayvanın ruhunu bedenine, bedenini de ruhuna münasip bir tarzda yaratan kimdir?"

"İnsanı yüksek bir mahiyette yaratarak, ruhuna harika bir endam giydiren ve o ruha her biri cihan değerinde binlerce lâtif hissiyatı takan kimdir?"

"İnsan bu âleme nereden gelmiştir, bu dünyadaki vazifesi nedir ve nereye gidilecektir?"

İnsan ancak bu suallerine cevap bulmakla tatmin olur, huzur bulur, dünyada rahata, âhirette saadet ve selâmete kavuşur.

Hem küfür; zâtında muhaldir, hakikatin zıddını kabuldür, mahiyeti kizbdır, yalandır. Meselâ, Selimiye Camii'nin mimarını inkâr etmek, hakikatsiz bir safsata ve büyük bir yalandır. Evet, mükemmel plâni, hârika estetiği, san'atkârâne yapılışı ile akılları hayrete düşüren böyle muhteşem bir eser ortada iken, onun ustasını inkâr etmek en büyük bir safsata, en dehşetli bir zulüm ve en hakikatsiz bir hurafedir.

Aynen bu misâl gibi, binlerce menzilleri ihtiva eden şu muhteşem kâinat sarayının Hâlık ve Mâlikini, sahib ve mutasarrıfını inkâr etmek, bu misâlden hadsiz derecede çirkin bir yalan, müthiş bir hezeyan, korkunç bir safsatadır.

6. ALLAHÜ AZİMÜŞŞÂNI MAHLÛKATINA KIYAS ETMEK

İnsanları dalâlete götüren bir diğer yanılma sebebi de Allahü Teâlâ'nın zâtına ve sıfatlarına dair hakikat-ları, mahlûkatma kıyas etmektir. Halbuki Cenâb-ı Hak, vâcib-ül vücuddur, ezeli ve ebedîdir. Bütün sıfatları nihayet derecede kemâldedir. Aczden, ihtiyaçtan, mekân ve zamandan münezzehtir. Elbette O Zâtı Mukaddes hiçten yarattığı nihayetsiz âciz, zelil, fani mahlûkatı ile hiçbir cihetle kıyasa girmez. Malûmdur ki iki şeyin birbiriyle mukayese edilebilmesi için, aralarında müşterek noktalar bulunması lâzımdır. Meselâ, insanın mahiyeti, nebatat ve hayvanatın mahiyetleri ile hiçbir cihetle kıyasa girmez. Farklı mahiyetteki iki mahlûk dahi birbiriyle kıyasa girmezken, vâcib, mümkün ile; Hâlık, mahluku ile; mutlak, mukayyed ile, nasıl mukayese edilebilir!

Bu mevzu, kitabın üçüncü bölümünde genişçe izah edilecektir.

7. AKLIN, ALLAHÜ TEÂLÂ'NIN KUDSÎ MAHİYETİNİ ANLAYAMAYACAĞINDAN GAFLET ETMEK

Evet, her insan, akıyla Allahü Teâlâ'nın varlığını bilebilir, "*Bir eser ustasız, bir bina bânisiz olamayacağı gibi ben de Hâlık'sız, Mâlik'siz olamam; ve şu gökyüzü ve şu yeryüzü de Hâkim'siz, Sâni'siz olamazlar.*" diyebilir. Ancak, akıl Cenâb-ı Hakk'ın Zât-ı Kudsî'sini anlamaktan âcizdir; bu vadide bir adım dahi atamaz.

Malûmdur ki, birşeyin varlığını bilmek başka, mahiyetini bilmek başkadır. Kâinatta çok şey vardır ki akıl onların varlıklarını apaçık bildiği halde, mahiyetlerini kavrayamamaktadır. Ruh, yerçekim kanunu, elektrik, hayal, şefkat gibi nice hakikatlar vardır ki bunların varlıklarını bilmek bir hakikat olduğu gibi, mahiyetlerinin

idrak edilemeyeceğini bilmek de ayrı bir hakikattir. Akıl ile idrak olunamayacak mahiyetleri anlamaya zorlanmak cerbezendir, cehalettir. İnsan bu hali ile sırat-ı müstakimden sapar ve takatinin nihayetsiz derecede üstünde olan bir yükün altına girmekle kendisini helak eder.

"*Eser, ustasını idrâk edemez.*" hakikatınca, akıl da Hâlık'ının hakikatini kavrayamaz. Çünkü, O'nun mahlukudur, masnuudur. Her mahluk gibi akıl da hudutludur. Görmenin, işitmenin hâsılı bütün hislerin mahdud birer cevelân sahası olduğu gibi, aklın da belli bir idrak sahası, muayyen bir intikal gücü vardır. Cenâb-ı Hakk'ın kudsî mahiyetini idrak etmek, akim idrak ve intikal sahası dahilinde değildir.

Malûmdur ki, bir insan değil Allah'ın zâtını, kendi ruhunun, hayâlinin, vicdanının dahi mahiyetlerini kavrayamaz. Çünkü, bunlar cismanî olmadıklarından akıl onlara bir suret giydiremez, bir şekil veremez. Meselâ, hayal için ne uzunluktan, ne kısalıktan; ne yaşlıktan, ne kuruluktan; ne büyüklükten, ne küçüklükten söz edilemeyeceği için akıl ona bir taayyün veremez, bir hudud çizemez. Bununla birlikte hiçbir insan mahiyeti meçhul olan bu varlığı inkâr da edemez.

Kendi mahiyetini bilmekten âciz olan insanın, bütün akılların, hayallerin, ruhların, hislerin, vicdanların, hafızaların, melklerin ve hadsiz ruhaniyet âleminin Hâlık'ı olan Allahü Azîmüşşân'ın Zât-ı Kudsî'sini anlamaya zorlanması en büyük bir cehalet ve cerbezendir.

Allahü Azîmüşşân'm bütün sıfatları nihayetsizdir, mutlaktır, ezeli ve ebedîdir. Akıl ise mahduttur, mu-kayyedir, hadistir. Mukayyed olan mutlak olanı, mahdud olan nihayetsiz olanı, hadis olan ezeli ve ebedî olanı elbette kavrayamaz. İnsanın bunu bilmesi, yâni Cenâb-ı Hakk'ın kudsî mahiyetini idrâkten âciz olduğunu anlaması gerçek idraktır.

Aklın, Allahü Teâlâ'nın zâtını idrâk etmesi, mantıken de tenakuzu icab ettirir. Çünkü, o takdirde mukayyedin mutlakı; mahdudun nihayetsizi; hadisın ezeliyi ihata etmesi lâzım gelir. Bu ise hakikatin zıddına inkılâbıdır ve muhaldir. **Akıl, Allahü Teâlâ'yı** "*varlığı vâcib, kudreti hadsiz, iradesi mutlak, ilmi muhîr*" olarak bilmekle *mükelleftir*. Zaten onun yaradılışının gayesi de budur.

O halde, O Zât-ı Bârî'nin kudsî mahiyeti ne idrâk edilebilir, ne hayal edilebilir, ne de hissedilebilir. Akılla anlaşılan ve duygularla ihata edilen herşey mahlûktur. Allah'ın varlığı bu dünyada ancak akim nuruyla görülür, kalbin ziyası ile sezilir.

Hakikat bu iken, insanın Allahü Teâlâ'yı zâtiyle anlamaya zorlanması vehimden başka birşey değildir.

Evet, aklın vazifesi, Cenâb-ı Hakk'ın, kâinatta tezahür eden kibriyâ ve azametini, kudret ve hâkimiyetini ve mahrukatında tecelli eden nihayetsiz mehareti, hikmetini, inayetini, lütuf ve keremini temâşâ ve tefekkür etmektir.

Kur'ân-ı Mûcizü'l-Beyan müteaddid âyetlerinde ve Peygamber Efendimiz (S.A.V) pek çok hadis-i şeriflerinde bize bu hakikati ders vermişlerdir.

İnsan için Allah'ın kudsî mahiyetini idrâk etmek şu cihetle de imkânsızdır. O Vahid-i Ehad'in misli misâli yoktur ki insan, kıyas ve temsil yoluyla veya tecrübe tarikiyle yahut tahayyül ve tasavvurla, O'nun kudsî hakikatini anlamaya yol bulabilsin.

Bir gül yaprağı üzerinde parlayan bir damla su, semanın genişlik ve derinliğini hakikatiyle kavrayamayacağı gibi, insanın da, o damla misâl akli, hadsiz âlemleri yoktan var eden bir Vâcibü'l-Vücut'un kudsî mahiyetini kavrayamaz.

8. BÜTÜN VARLIK ÂLEMİNİ BEŞ DUYU İLE KAVRAMAYA ZORLANMAK

Bazı insanları aldatan sebeplerden biri de beş duyu ile hissedemedikleri hakikatları inkâr etmeleridir. Halbuki, varlık âlemi sadece beş duyu ile hissedilenlerden ibaret değildir.

Malûmdur ki, insan görme duyusu ile maddî ve cis-manî varlıkları görür. Dili ile, tatlar âlemini, kulağıyla sesler âlemini, burnuyla kokular âlemini hisseder. Halbuki melâike, ruhaniyet, elektrik, yer çekimi, cazibe ve dafia gibi nice hakikatlar vardır ki bunlar ne görülürler, ne iştilirler. Bununla birlikte bu hakikatların varlıkları şüphe götürmez.

Bu hakikattan gaflet eden bir kısım insanlar "*Görmediğime inanmam.*" diyerek bütün varlık âlemini sadece gözleriyle gördüklerine münhasır kılmakla büyük bir hataya düşmektedirler. Halbuki, görünmemek olmamaya delil olamaz. Bu âlemde görmediklerimiz gördüklerimizden çok daha fazladır. Hatta insan vücudunda akıl, hayal, hafıza gibi görünmeyen hakikatlar, görünenlerden kat kat ziyadedir.

"*Görmediğim şeye inanmam.*" safsatasının altında aklın vazifesini göze yükleme hurafesi yatmaktadır. Halbuki, insandaki her bir duyu ayrı bir âlemin kapısını açar; birinin vazifesi diğerinden beklenemez. Meselâ göz, kulağın; burun dilin vazifesini göremez. İnsan, gözü ile ne yemeğin tadına, ne bülbülün sesine, ne de gülün kokusuna bakabilir. Göz bu azaların vazifelerini yapmaktan âciz iken, elbette aklın vazifesini yüklenemez. Malûmdur ki, herhangi bir eser göz ile görüldüğü halde, ustası akıl ile idrâk olunur.

Görmediğime inanmam diyen bir kimse, bu eserin ustasını inkâr durumuna düşer. Aynen öyle de, bir insanın, kudret mu'cizesi olan şu muhteşem kâinatı seyr ve temâşâ ettiği halde, onun san'atkârını "*göremiyorum*" diye inkâra kalkışması büyük bir hezeyandır.

Böyle bir insan, bu kâinatta her an tecelli eden ve Allah'ın varlığını güneş gibi gösteren halk, icad, rızıklandırma, hayat verme gibi hadsiz fiilleri ne ile izah edecektir?

Evet, Cenâb-ı Hakk'ın görünmemesi şiddet-i zuhu-rundandır. Ve zıddının yokluğundandır. Meselâ, atmosferin küremizi her yandan kuşatması gibi güneşin de bütün feza âlemini cismi ile kuşattığını farzetsek, o zaman güneşi göz ile görmek mümkün olmaz. Artık güneş şiddet-i zuhurundan görünmez olur. Hem gece gibi bir zıddı da olmadığı için zıddının yokluğundan güneş görülemez. Bununla beraber ziyâsıyla her yerde hazır ve nazır olan o güneşin varlığını inkâr etmek de nihayetsiz bir cehalet olur.

Nûru'l-envâr olan Allahü Azîmüştân'm "*şiddet-i zuhurundan ve zıddının ademinden*" görünmemesine bu misâlin ışığında bir derece bakılabilir.

Evet, "Her şeyi maddede arayanların akılları gözlerindedir. Göz ise maneviyatta ködür."[1](#)

9. İNSANIN, FITRÎ VAZİFESİ OLAN İBADETİ TERKEDİP İSYANA GİRMESİ

Cenâb-ı Hak, bu kâinatı ve içindeki bütün mevcudatı insan için yaratmış ve onu bu âleme en büyük gaye ve netice yapmıştır. Elbette insanın de kâinatın fevkinde bir gayesinin olması zarurîdir. Bu gaye ise ancak Allah'a iman ve O'na ibadet ve itaat etmektir. İbadet, Cenâb-ı Hakk'ın azamet ve kibriyâsmı teşbih ve tenzih; nihayetsiz kemâlini ta'zim ve takdis; hadsiz lütuf ve ihsanına şükür ve hamd etmektir. İnsan hakiki insaniyet mertebesine ancak ibadet ile çıkabilir. Zira, ibadet insanın hayvanı arzularını kayıt altına alır. Onu Mabûd-u hakîkisine yaklaştırır. Kuve-i akliyye, kuvve-i gadabiyye ve kuvve-i şehviyyesini intizam altına alır. Ruhunu inkişaf ettirir, kalbini tasfiye eder. İnsanı yüksek ahlâk ve ulvî seciye sahibi kılar.

Evet, insanın fitri vazifesi ibadettir. Bu fitri vazifeyi terkeden insan, ahlaken sukut eder, hayvanı hislerinin mahkûmu olur. İçtimaî hayatta hak ve hukuk dinlemez, mütecaviz olur. Ruhun tedenni eder, günahların iç yüzündeki dehşetli çirkinliği göremez. İşlediği günahlar onu adım adım inkâra doğru götürebilir. Günahları işleye işleye kalbi ve vicdanı kararır. Latifeleri söner, idraki mefluç olur. Muhakeme kabiliyetini kaybeder. Neticede hayra kabiliyeti kalmaz.

Malûmdur ki, âmirinin verdiği vazifeleri yapmayan bir memur, ona karşı önce mahcubiyet duyar. Eğer itaatsizliğe devam ederse sonunda bu mahcubiyet yerini bir nevi düşmanlığa, isyana terkeder. Aynen bu misâl gibi insan da, Mabûd-u Bilhak olan Allahü Azîmüştân'ın emir buyurduğu kulluk vazifelerini terk ettiğinde önce sıkılır, mahcup olur. Günaha devam ede ede, sonra kalbinden Allahü Teâlâ'ya karşı muhabbet ve havf silinir, yerini kin ve iğbirara terkeder. İsyanda ısrar ettikçe ibadetten hoşlanmamaya ve nefret etmeye başlar. Kaderi tenkid eder, Cenâb-ı Hakk'ın rahmetini ittiham eder. Yaptığı isyanları müdafaa halet-i ruhiyesine girer. Artık böyle bir insan, din ve mukaddesat aleyhindeki iğfal, ifsat ve propagandalara kapılmaya hazır hale gelmiştir. Böyle bir insan, ulûhiyet, âhiret, kader, haşir gibi

imanî mes'elelerde küçük bir vesveseyi, âdi bir vehmi kuvvetli bir delil telâkki eder. Bu zan ile güya, mes'uliyetten kurtulup selâmete çıkacağını vehmeder. İfsat komiteleri bu tip insanları kolayca aldatıp kendilerine râmederler.

10. DİNE AİT HAKİKATLARDA İHTİSAS EHLİNE MÜRACAAT EDİLMEMESİ

Günümüz insanı ilmî ve fennî sahalarda haklı olarak, ehl-i ihtisasa müracaat etmektedir. Bu hassasiyeti dini mes'elelerde çok daha fazlasıyla göstermesi gerekirken, böyle yapmayı ya kendi aklı ile iktifa etmekte, yahut bu sahada ehliyetsiz kişilerin sözlerine itibar etmektedir. Halbuki, dinde ehil olmayan kişi başka sahalarda mütehasıs bile olsa, onun sözü dinde hüccet olamaz. Malûmdur ki, bir fende cahil olabilir. Onun sözü bu fende geçerli değildir. Mesela bir doktor tıp ilminde ne kadar terakki ederse etsin, sözü mimarlık ilminde delil kabul edilmez. Bu sahada ona müracaat edilmez. Hakikat böyleyken, mücerred akıl ile kavranılması mümkün olmayan "imanî, Kur'anî ve dinî hakikatlar"da insan ne kendi aklına güvenebilir ve ne de bu sahada ehil olmayan kimselerin sözüyle hareket edebilir. Bu hususta ona düşen: *Dinde ehil zâtlara bizzat müracaat etmek, yahut onların yazdığı eserlere başvurmaktır.* Bunu yapmayanlar çoğu zaman kendi arzularını, vehim ve hayallerini fikir ile iltibas etmekle aldanıp, hakikattan uzaklaşmaktadırlar.

Dipnotlar:

[1](#) Said Nursî, Mektubat, s. 445